

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Навчально-науковий інститут української філології та журналістики
Кафедра української мови

Кваліфікаційна робота
магістра

з теми: **Концепт «*діти*» в українському
лінгвокультурному просторі**

Виконала:

здобувачка вищої освіти 2 курсу
групи Ukr1-M22z освітньо-професійної
програми Середня освіта (Українська
мова і література) другого
(магістерського) рівня вищої Освіти
спеціальності 014 Середня Освіта
(Українська мова і література) галузі
знань 01 Освіта / Педагогіка

Вовк Анна

Керівник:

Дзюбак Н. М., кандидат філологічних
наук, доцент кафедри української мови

Рецензент:

Щегельський В.В., кандидат
філологічних наук, ст. викладач
кафедри історії української літератури
та компаративістики

Кам'янець-Подільський – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	
Теоретичні засади дослідження лексико-семантичного поля «вік людини» в українській мові	8
1.1. Лексичне значення слова	8
1.1.1. Теорії лексичного значення слова XX – поч. XXI століть	8
1.1.2. Структура лексичного значення слова	16
1.2. Національна мовна картина світу	18
1.3. Поняття про лексико-семантичне поле та концепт	27
Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2	
Методика дослідження лексико-семантичного поля «вік людини»	34
Висновки до розділу 2	44
РОЗДІЛ 3	
Лексико-семантична група «діти»	46
3.1. Вік людини як складник категорії часу та організація лексико-семантичного поля «вік людини»	46
3.2. Склад та структура лексико-семантичної групи на позначення дітей... 54	
3.2.1. Ядерні та периферійні складники лексико-семантичної групи «діти» з родовим значенням ‘дитина’	54
3.2.2. Лексико-семантична підгрупа на позначення дітей допідліткового періоду	65
3.2.3. Особливості семантики номінацій підгрупи «підлітки» як репрезентанта перехідного віку між дітьми та молоддю.....	75
Висновки до розділу 3.....	83
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90

ВСТУП

Тема «вік людини» має давні традиції різнодисциплінарного дослідження. Вона вивчається етнологами, культурологами, міфологами, фольклористами, психологами, соціологами, лінгвокультурологами, лінгвістами. На початковому етапі розроблення означеної теми (XIX – XX століття) етнологи й культурологи приділяють велику увагу збиранню фактичного матеріалу (Г. Булашев [Булашев 1992], В. Гнатюк [Гнатюк 2000], М. Грушевський [Грушевський 2006], Н. Заглада [Заглада 2008], З. Кузеля [Кузеля 1994], П. Чубинський [Чубинський 1872-1878], В. Шухевич [Шухевич 1908] та інші). Науковці характеризують особливості осіб різного віку, обґрунтовують критерії виділення вікових категорій, визначають специфіку культурних функцій соціальних особистостей та описують їх місце й роль в організації структури суспільства (М. Грушевський [Грушевський 2006], Н. Заглада [Заглада 2008], З. Кузеля [155], П. Чубинський [Чубинський 1872-1878], В. Шухевич [Шухевич 1908]).

Важливим є досвід вивчення віку людини в міфології та фольклористиці другої половини XX – початку XXI століття (В. Войтович [Войтович 2002], В. Гнатюк [Гнатюк 2000], Н. Лисюк [Лисюк 2006]). Значущість міфологічних та фольклористичних студій для означеної теми є безумовною, оскільки вивчення міфологічної семантики базових номінацій *чоловік, жінка, дитина, дід, баба* є необхідною передумовою з'ясування актуального лінгвокультурного значення відповідних фрагментів лексико-семантичного поля «вік людини» та особливостей його ціннісного наповнення.

Найбільш розробленим, тематично розлогим є вивчення віку людини в лінгвістиці. Базові номінації, що позначають основні вікові категорії вітчизняних та зарубіжних мовознавців, особливо етимологічних студій (І. Голуб, М. Кочерган, В. Складенко та інші).

На сьогодні в мовознавстві сформована науково-пошукова парадигма питань, пов'язаних з аналізом походження назв осіб зі значенням 'вік людини': *дитина; жінка; чоловік; дід; баба*. Значну увагу дослідники

приділяють історико-етимологічному аналізу номінацій, що позначають родові поняття «вік людини» (М. Кочерган [Кочерган 1969]). Цей аналіз проводиться на лексичному матеріалі різних мов із залученням індоєвропейських та праслов'янських старожитностей.

Розвиток наукової лінгвістичної думки, потреба в з'ясуванні загальних закономірностей формування та функціонування «вікової» лексики стимулює науковий інтерес до висвітлення конкретних питань на матеріалі різних мов – англійської, німецької, французької, норвезької, словацької, української (О. Барабаш [Барабаш 2004], О. Борисов [Борисов 2008], А. Бурячок [Бурячок 1961; Бурячок 1984], М. Кочерган [Кочерган 1969], О. Кровицька [Кровицька 2002], В. Матвєєв [Матвєєв 1987; Матвєєв 1984; Матвєєв 1985], Ю. Орлова [Орлова 2009; Орлова 2009 а], В. Петракович [Петракович 2008], В. Семиряк [Семиряк 2002]).

Беручи до уваги специфіку вербалізації віку людини в різних мовах, лінгвісти зосереджуються на визначенні й описові структури семантичного поля та порівняльному аналізу його складників; характеристиці мовних засобів вербалізації поняття «вік»; детальному вивченні окремих видових назв та описові окремих тематичних груп.

Нові перспективи вивчення означеної теми відкриває її концептуальний аналіз, здійснений у працях останніх років.

На сьогодні в мовознавстві з'ясовано низку конкретних питань, що стосуються походження окремих номінацій зі значенням 'вік людини', їх семантичного розвитку, виявлення національно-культурних компонентів. Основні положення та висновки різних за дисциплінарною належністю студій становлять підґрунтя спеціального аналізу лексико-семантичного поля «вік людини» в українській мові в усій його цілісності й внутрішній диференційованості.

Отже, проблема «вік людини» досліджується різноаспектно й усеохопно в різних гуманітарних науках. Пильний інтерес дослідників до всебічного вивчення теми «вік людини» засвідчує її наукову глибину та невичерпність. Свідченням постійного інтересу до означеної теми, а водночас і її

пошуковою концептуалізацією є видання «Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження у 5 т.», у якому міститься важлива інформація про окремі вікові періоди життя людини: дитинство, молодість, зрілість, старість.

Актуальність теми магістерської роботи. Для української лінгвістики важливим є такий підхід до вивчення теми «діти», за якого до уваги беруться явища, що репрезентують онтологічну повноту національної мови в її літературних та діалектних виявах. Настанова на вивчення номінацій зі значенням 'діти' як складників цілісного утворення, яке можна інтерпретувати в межах лексико-семантичного поля (далі – ЛСП), закономірно приводить до виокремлення об'єкта, що відзначається особливою пізнавальною значущістю.

Особливої актуальності набуває системне вивчення, конституювання складників ЛСП «діти», зумовлене процесами динаміки лексичного складу мови, викликаними розвитком соціальних діалектів. З'ясування закономірностей відображення в одиницях означеного лексико-семантичного поля результатів пізнавальної діяльності народу природним чином стимулює інтерес до складників їхньої семантики, які детермінуються ціннісною категоризацією фрагмента дійсності «діти». Як важливий чинник лексичного складу мови номінації, що позначають дитячий період життя людини, демонструють свою зумовленість поліфункційністю мови і в такій своїй якості є носіями оцінної, емоційно-експресивної, лінгвокультурної інформації, що потребує лінгвістичного дослідження.

Усе сказане вище й визначає важливість та наукову актуальність магістерської роботи. Системне, різноаспектне вивчення концепту «діти» дає можливість висвітлити етнокультурну семантику окремих номінацій, розглянути взаємодію лінгвальних та екстралінгвальних чинників у формуванні національно маркованих фрагментів мовної картини світу, належних до дитячого віку людини.

Мета роботи полягає в з'ясуванні генезису складників ЛСП «вік людини», зокрема концепту «діти», визначенні особливостей його

структурно-семантичної організації як фрагмента національної мовної картини світу, виявленні специфіки репрезентації лінгвокультурної семантики окремих назв. Для досягнення поставленої мети слід вирішити такі **завдання**:

1) обґрунтувати теоретичні засади дослідження ЛСП «вік людини» в українській мові;

2) дослідити джерела формування концепту *діти* та визначити його склад та структурну організацію;

3) з'ясувати принципи називання та описати специфіку мотивації назв, що позначають дитячий етап життєвого циклу людини;

4) здійснити парадигматичний аналіз лексики зі значенням 'діти' в межах окремих груп і підгруп та схарактеризувати специфіку її системних відношень;

Джерелами фактичного матеріалу є репрезентативні збірки українського фольклору та етнологічні студії вітчизняних дослідників (Г. Булашева, В. Гнатюка, М. Гримич, М. Грушевського, Н. Заглади, З. Кузелі, П. Чубинського, В. Шухевича); збірки текстів малих жанрових форм (українських прислів'їв і приказок, загадок; лінгвістичні словники.

Об'єкт дослідження – концепт «діти» в українській мові.

Предмет дослідження – генезис окремих назв, належних до ЛСП «діти», структурна організація означеного поля, системні відношення між його структурними одиницями, особливості семантики відповідних номінацій.

Методи дослідження. Вирішення поставлених завдань досягається шляхом застосування різних методів наукового аналізу: часткових, зокрема *описового*, що використовується для лінгвістичної характеристики кожного зі складників ЛСП «вік людини»; *компонентного* аналізу, необхідного для виявлення компонентної структури лексичного значення та характеристики змін у ній; *етимологічного*, що полягає в з'ясуванні первинного значення слова та визначенні його мотивації; *порівняльного методу*, що застосовується для зіставлення одиниць у межах однієї групи або різних груп у цілому; *лінгвокультурологічного*, що застосовується для виявлення та характеристики

лінгвокультурних компонентів лексичної семантики зі значенням ‘вік людини’; загальнонаукових – *методу індукції*, необхідного для отримання знань про об’єкти в усій їх цілісності шляхом вивчення окремих складників та руху дослідницької думки від часткового до загального; *дедукції*, важливої для розгляду досліджуваних мовних явищ шляхом екстраполяції загальних знань на окремі явища.

Теоретична значущість роботи полягає в тому, що одержані в ній результати є однією з необхідних передумов вироблення цілісних поглядів на особливості фрагментів національної мовної картини світу в їх взаємодії та семантичному розвитку. Теоретично значущими є спостереження над мотивувальними контекстами, що дозволяють визначити особливості вияву національного світобачення у формуванні відповідних конститuentів лексико-фразеологічного складу української мови.

Практична значущість одержаних результатів зумовлена тим, що матеріали дослідження можуть бути використані в написанні навчальних підручників і посібників із курсу лексикології, в укладанні ідеографічного словника української мови, у викладанні академічних курсів, а також у роботі наукових семінарів, присвячених питанням лексичної семантики слова. Результати дослідження можуть бути значущими для суміжних дисциплін: етнолінгвістики, лінгвокультурології, психолінгвістики, фольклористики.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи обговорювалися на засіданнях кафедри української мови Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. З теми роботи виголошено науковий виступ «Лексико-семантична група діти в українських говірках» на науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2022 – 2023 навчальному році (м. Кам’янець-Подільський, 4–5 квітня 2023р.).

Обсяг і структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел, що налічує 100 позицій. Загальний обсяг роботи – 99 сторінок.

ВИСНОВКИ

Мова є вторинною знаковою системою, у якій можна виділити особливо значущі для розуміння організації її рівнів лінгвальні явища. Для лексичного рівня таким є лексико-семантичне поле, що відображає результати діяльності людини, спрямовані на пізнання особистості, суспільства та космосу.

Вік людини є об'єктом пильної уваги мовців, оцінних характеристик та поняттєвих визначень. Уявлення про біологічний вік людини зазнавало відчутних змін протягом культурної еволюції суспільства, які охоплювали знання як про кількість вікових періодів людини, так і їх часові межі.

Згідно із сучасними науковими поглядами, що більшою чи меншою мірою корелюють із побутовим розумінням біологічного часу, можна вести мову про кілька вікових періодів людини – дитинство, молодість, дорослість та старість, кожен із яких є основою виокремлення відповідних фрагментів лексико-семантичного поля «вік людини». Кількісна відмінність між складом кожної групи зумовлюється дією лінгвальних та екстралінгвальних чинників, в основі яких лежать архетипові уявлення про роль і місце особи різного віку в суспільному житті народу. Для дитячого допідліткового віку такими є культурні акценти на цінності дитини для сім'ї, пильній увазі до найменших змін, що характеризують фізіологічне зростання дитини, особливості перших кроків її соціологізації; для підліткового віку показовим є ідея росту, семантична категоризація дітей у гендерному аспекті та деталізація їх соціальних функцій; молодість осмислюється як період настання фізіологічної зрілості та максимальної соціальної адаптації, одним із важливих виявів якої є одруження – перехідний етап до дорослості; для дорослого віку базовими є вікові характеристики за ознаками власне фізіологічної зрілості та сімейного статусу; амбівалентними є уявлення про старість, згідно з якими люди старого віку розглядаються в параметрах оцінних характеристик, з одного боку, мудрості та досвіду, а з іншого, – непотрібності, зайвості, фізичної та розумової обмеженості.

Дуже різноманітною є ЛСГ «діти», у якій виокремлюються дві підгрупи:

власне діти (від народження до 5- 7 років) та підлітки (від 5-7 років до 16-18 років). Базовим принципом номінування дітей від народження до 5-7 років є культурно-фізіологічний, який полягає у виявленні відмінних ознак дитини в процесі її як «олюднення» (говорити, сміятися, розуміти), так і фізіологічного дорослішання, що виявляється в здатності повзати, ходити, бігати та інших.

Ознаками, за якими відбувається називання дітей та формуються лексико-синонімічні ряди, є такі: мовленнєва здатність та способи її вираження, спроможність видавати різні звуки; демонстрування різних емоцій; рухова активність; відсутність чи наявність зубів; годування дитини в цей період; особливість одягання; здійснення фізіологічних потреб; потребування постійної уваги й догляду; місце сну дитини; виконання дій (зрізувати нігті, стригти чуб), які до цього віку не практикувалися в народній звичаєвості; психофізична активність, що виявляється переважно в бажанні бігати, активно себе поводити, або пасивність; бажання постійно бути поряд із матір'ю; схильність фантазувати, хвастатися, зазнаватися, передражнювати когось або крутитися перед дзеркалом, пустувати, нашкодити, зіпсувати щось, забруднитися або бажання допомагати; позитивна або негативна оцінка дітей; відношення до сакрального або природного часу, господарський критерій.

Із кожним роком у житті дитини посилюються й увиразнюються соціальні критерії її називання. Особливо це проявляється після третього року життя. Для розуміння природи мотивувальних контекстів, у яких здійснюється називання дітей підліткового віку, важливим є вимір віку особистості на шкалі біологічного часу, що співвідносить таку особистість з іншою віковою категорією.

Підліток – це той, хто перебуває під літами, тобто не досяг необхідної кількості літ, яка мислиться як норма досягнення повноліття. Стереотипні уявлення про підлітка як особу, що вийшла за межі початкових років дитинства, але не перейшла до стану повноліття, репрезентують номінації на зразок *півпарубочок*, *півдівка*, *парубочок*, *дівочка*. Орієнтирами, у межах яких здійснюється номінування підлітків, є гендерний, що виявляється в акцентах на

статі дитини (*хлопчик, дівчинка*), та соціальний, який відображає особливості входження дитини у світ соціуму (*пастух, погонич, нянька, школяр*).

Відмінною ознакою номінацій на позначення парубка є вказівка на його диференційовані вікові характеристики: народнорозмовна та діалектна лексика фіксує етапи фізіологічного росту юнака, який у міру зміни свого біологічного віку отримує відповідні назви. Градаційною шкалою, що репрезентує динаміку вікових характеристик парубка, є ‘молодий хлопець’; ‘хлопець, який стає парубком’ (*парубій, парубійко*) → ‘не зовсім дорослий парубок’ (*парубчення*) → ‘парубок, молодий хлопець, юнак’ (*парубчак*) → ‘молодий чоловік’; ‘юнак’ (*паробок, парбок*) → ‘нежонатий чоловік’ (*парубчина, парубець*) → ‘дорослий парубок’ (*паробог на женіння*).

Важливу роль у конституюванні складу ЛСГ «молодь» відіграють номінації, детермінантними світоглядними чинниками яких є культурні уявлення про молодість у її протиставленні старості: молодість має головним чином меліоративні оцінки, а старість – пейоративні. Семантична категоризація осіб молодого віку, репрезентантами якої є номінації *молодан, молодець, молодик, молодчисько*, містить позитивні конотації, які мають фоновий характер і формують лінгвокультурне тло відповідного поняття.

На відміну від народнорозмовної мови жаргонові та арготичні назви парубка здебільшого відзначаються негативними оцінками, що здійснюється двома шляхами – словотвірним та семантичним зі значною перевагою останнього. Продуктивним для жаргонізмів та арготизмів є використання метафори як способу творення емоційно-експресивної семантики. Метафоричне переосмислення слова здійснюється за двома моделями: ‘назва особи (ознаки)’ → ‘оцінно-експресивна характеристика особи’ та ‘назва предмета’ → ‘оцінно-експресивна характеристика особи’.

В українській мові парадигма номінацій із коренем *-дів-* на позначення дівчини також репрезентує різні етапи її дорослішання, однак вони не такі деталізовані, як у називанні парубка: *дівка* ‘доросла дівчина’ – *дівка* (розмовне) ‘дівчина, якій час одружуватись’. Натомість диференціація віку дівчини здійснюється відчислівниковими назвами *шіснацітка, сімнацітка*,

двацятка.

Стилістично нерівнозначними назвами молодії неодруженої особи жіночої статі, що виражають особливості народносвітоглядних уявлень про дівчину й зумовлюються національним характером та світобаченням, ціннісними орієнтирами свідомості українців, є назви на кшталт *дівонька*, *дівочка*, *дівуля*, *дівулиця*, *дівулисько*, *дівча*, *дівчатко*, *дівчатонько*, *дівчаточко*, *дівчиненька*, *дівчище*.

Оцінно-експресивні характеристики дівчини в соціальних діалектах як релевантної номінативної діяльності жаргонової особистості здійснюються двома способами. Перший становлять метонімічні транспозиції типу ‘назва жіночого одягу’ → ‘назва дівчини’; ‘назва фізіологічної ознаки’ → ‘назва дівчини’; ‘назва дорослої або старої жінки’ → ‘назва дівчини’; ‘жіноче ім’я’ → ‘назва дівчини’; ‘назва предмета одягу’ → ‘назва дівчини або жінки’. Другий спосіб репрезентує продуктивна для жаргонового мовлення зоометафора, яка є результатом гендерної ідентифікації об’єктів номінування, що здійснюється переважно чоловіками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Акульшина 2001: Акульшина Н. Т. Поняття «картина світу» у сучасній лінгвістиці. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство»*, 2011. Вип. 17. Т. 3. С. 7–11.
- Алефіренко 1977: Алефіренко М. Ф. Від порівняння до нового значення слова. *Культура слова*. 1977. Вип. 13. С. 87–92
- Аркушин 2000: Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок: У 2-х т. Т. 1. А– Н. 354 с.; Т. 2. О– Я. 458 с. Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000.
- Балушок 2010: Балушок В. Молодіжні громади та обряди ініціацій в традиційному селі. *Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження у 5 т.* / наук. ред. М. Гримич. Т. 2. «Молодь. Молодість. Молодіжна субкультура». К.: Дуліби, 2010. С. 56–96.
- Барабаш 2004: Барабаш О. Лексико-семантичне поле «фізично зрілий» як компонент мовного образу парубка. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка*. 2004. Вип. 34. С. 286–288.
- Бацевич 1997: Бацевич Ф. С., Космеда Т. А. Очерки по функциональной лексикологии. Львов: Світ, 1997. 392 с.
- Борисов 2008: Борисов О. О., Петракович В. В. Лексична репрезентація концепту 'ДИТИНСТВО' (на матеріалі сучасних лексикографічних джерел) // *Вісн. Житомир. держ. ун-ту*. 2008. Філологічні науки. Вип. 40. С. 164–167.
- Бріцина 2015: Бріцина Олеся. Наративні практики старості (традиція та сучасність). // *Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико- етнологічне дослідження у 5 т.* / наук. ред. М. Гримич. Т. 5. «Старість. Смерть. Культура вшанування небіжчиків». К.: Дуліби, 2015. С. 5–23.
- Булаховський 1951: Булаховський Л.А. Курс сучасної української

- літературної мови в 2-х т. Т.1. Вступ. Лексика. Фонетика. Морфологія. Наголос. К.: Рад. Школа, 1951. 520 с.
- Булашев 1992: Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях: Космогонічні українські народні погляди та вірування. Київ: Довіра, 1992. 414 с.
- Бурячок 1961: Бурячок А. А. Назви спорідненості і свояцтва в українській мові. К.: Вид-во АН УРСР, 1961. 150 с.
- Български етимологичен речник 1971: Български етимологичен речник / съставили: Вл. Георгиев, Ив. Гълъбов, Й. Заимов, Ст. Илчев. Том I (А–З). София: Изд-во на Българската Академия на Науките, 1971. 680 с.
- ВТСУМ: Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. К.: Ірпінь, 2005. 1728 с.
- Велічанова, Левун 2014: Велічанова О. В., Левун Н. В. Концепт ДІТИ у фонді українських паремій. *Український смисл: наук. зб. / за ред. проф. І. Попової*. Дніпропетровськ: Ліра, 2014. С. 3–14.
- Венжинович 2006: Венжинович Н. Ф. Концептуальна й мовна картини світу як похідні етнічних менталітетів. *Лінгвістичні студії: зб. наук. праць*. Донецьк: ДонНУ, 2006. Вип. 14. С. 8–12.
- Войтович 2002: Войтович В. М. Українська міфологія. Київ: Либідь, 2002. 664 с.
- Вусик 2000: Вусик О. С. Словник українських синонімів. Дніпропетровськ, 2000. 423 с.
- Гнатюк 2000: Гнатюк В. Нарис української міфології. Львів: Інститут Народознавства Національної Академії Наук України, 2000. 263 с.
- Горбач 1966: Горбач О. Арго українських школярів і студентів // Наукові записки Українського Вільного Університету. Ч. 8. 1964–1966. Філософічний Факультет. Мюнхен, 1966 // Горбач О. Зібрані статті І. Арго на Україні. Мюнхен, 1993. С. 3–55.
- Горбач 1993: Горбач О. Арго чернігівських прошарків і лірників. // Горбач О. Зібрані статті І. Арго на Україні. Мюнхен, 1993. С. 1–14.

- Горбач О. Словник діалектної лексики західнополіської говірки села Остромичі, кол. Повіту Кобринь // Горбач О. Західно-Поліська говірка села Остромичі, кол. Повіту Кобринь. Мюнхен, 1973. 64 с.
- Гримич 2008: Гримич М. Вступне слово наукового редактора. *Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження у 5 т.* / наук. ред. М. Гримич. Т. 1. «Діти. Дитинство. Дитяча субкультура». К.: Дуліби, 2008. С. 3–4.
- Гримич 2010: Гримич М. Вступне слово наукового редактора. *Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження у 5 т.* / наук. ред. М. Гримич. Т. 2. «Молодь. Молодість. Молодіжна субкультура». К.: Дуліби, 2010. С. 3–4.
- Грушевський 2006: Грушевський М. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу. К.: Либідь, 2006. 256 с.
- Гурова 2012: Гурова О. М. Наукова концептуалізація проблеми «вік людини» у парадигмах гуманітарного знання. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Філологія.* 2012. № 994. Вип. 64. С. 35–38.
- Гурова 2016: Гурова О. М. Семантика слів дитя, дитина як репрезентант класифікаційних характеристик віку дитини. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Філологія.* 2016. Вип. 74. С. 154–159.
- ГГКС: Гуцульські говірки. Короткий словник / відп. ред. Я. Закревська. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1996. 232 с.
- Даль: Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: В 4 т. URL: <http://slovardalja.net/> (дата звернення: 18.10.2017).
- ЕСУМ: Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. Київ: Наук. думка, 1982–2012. 632 с.

- Єфременко 2007: Єфременко В.А. Застосування інформаційних технологій на уроці іноземної мови. *Іноземні мови в школі*. 2007 . № 8. С.18-21.
- Жайворонок 2006: Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник- довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
- Жайворонок 2002: Жайворонок В. В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення. *Культура народів Причорномор'я*. № 32. 2002.С. 51–53.
- Живіцька 2010: Живіцька І. А. Мовна картина світу як відображення реальності. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2010. Вип. 4. С. 20–25.
- Жукова 2010: Жукова Н. Картина світу, образ світу і модель світу у їх специфіці та взаємодії. *Наукові записки*. Кіровоград: РВВКДПУ ім. В. Винниченка, 2010. Серія: Філологічні науки. Вип. 89(1). С. 416–420.
- Заглада 2008: Заглада Н. Побут селянської дитини : Матеріяли до монографіїс. Старосілля. *Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження у 5 т. / наук. ред. М. Гримич. Т. 1. «Діти. Дитинство. Дитяча субкультура»*. К.: Дуліби, 2008. С. 214–395.
- Корзонюк 1987: Корзонюк М. М. Матеріали до словника західноволинських говірок. *Українська діалектна лексика*. Київ: Наукова думка, 1987. 268 с.
- Косенко О. С. Мовна картина світу. *ФКЖ*. 2010. № 34. С. 104–114.
- Кочерган 2007: Кочерган М. П. Теорія функціонально-семантичного поля і її застосування в зіставному мовознавстві. *Мовознавство*, 2007, № 4–5.
- Кочерган 2004: Кочерган М.П. Лексико-семантична система значення. *Українська мова. Енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін.* Київ: Українська енциклопедія, 2004. С. 305–306.
- Кочерган 2003: Кочерган М. П. Загальне мовознавство. К.: Видавничий центр «Академія», 2003. 464 с.

- Кочерган 1969: Кочерган М. П. Історія розвитку значень слова *вік* (семасіологічний етюд). *Мовознавство*. К.: Наук. думка, 1969. № 6. С. 77–81.
- Кочерган 2004: Кочерган М. П. Компонентний аналіз. *Українська мова. Енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін.* Київ: Українська енциклопедія, 2004. С. 264–265.
- Кочерган 2004: Кочерган М. П. Лексична сполучуваність і лексико-семантичне поле. *Мовознавство*, 1980. №6 (84). С. 26–27.
- Кочерган 1980: Кочерган М. П. Слово і контекст (Лексична сполучуваність і значення слова). Львів: Вища школа, 1980. 184 с. (а)
- Кровицька 2002: Кровицька О. Назви осіб в українській мовній традиції XVI – XVIII ст. Семантика і словотвір. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. 213 с.
- Кузеля 1994: Кузеля З. Ф. Народні звичаї й обряди, пов'язані з родинним життям. *Енциклопедія українознавства: Загальна частина*. Т. 1. К.: Віпол, 1994. С. 239–244.
- Левицький 2006: Левицький В. В. Семасиология. Вінниця: НОВА КНИГА, 2006. 512 с.
- Лисенко 1961: Лисенко П. С. Словник діалектної лексики Середнього і Східного Полісся. Київ: АН УРСР, 1961. 72 с.
- Лисиченко 1977: Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови. Семантична структура слова. Харків: Вища школа, 1977. 114 с.
- Лисиченко 2009: Лисиченко Л. А. Лексико-семантичний вимір мовної картини світу. Харків: Видавнича група «Основа», 2009. 191 с.
- Лисиченко 2004: Лисиченко Л. А. Структура мовної картини світу. *Мовознавство*. 2004. № 5–6. С. 36–42.
- Лисюк 2006: Лисюк Н. А. Міфологічний хронотоп. К.: Український фітосоціологічний центр, 2006. 200 с.
- Лукаш 2010: Лукаш Г. П. Картина світу як об'єкт вивчення

лінгвокультурології. URL: http://ntsa-efon-npu.at.ua/blog/kartina_svitu_jak_ob_ekt_vivchennja_lingvokulturologiji/2010-11-15-186.

- НКУ: Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження у 5 т. / наук. ред. М. Гримич]. Т. 1. «Діти. Дитинство. Дитяча субкультура». К.: Дуліби, 2008. 400 с.; Т. 2. «Молодь. Молодість. Молодіжна субкультура». К.: Дуліби, 2010. 568 с.; Т. 3. «Зрілість. Жіноцтво. Жіноча субкультура» К.: Дуліби, 2012. 480 с.; Т. 4. «Зрілість. Чоловіки. Чоловіча субкультура» К.: Дуліби, 2013. 584 с.; Т. 5. «Старість. Смерть. Культура вшанування небіжчиків» К.: Дуліби, 2015. 432 с.
- Несен 2010: Несен І. Участь молоді у родинній обрядовості українців. *Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження у 5 т. / наук. ред. М. Гримич. Т. 2. «Молодь. Молодість. Молодіжна субкультура»*. К.: Дуліби, 2010. С. 148–168.
- Онишкевич 1984: Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок. Частина перша. А–Н, К.: Наук. думка, 1984. 496 с. Частина друга. О–Я, К.: Наук. думка, 1984. 516 с.
- Орлова 2009: Орлова Ю. В. Архетипічні образи у структурі концепту «вік людини» (на матеріалі української, російської та англійської мов) // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: зб. наук. праць. Луганськ, 2009. Серія: Педагогічні науки. Філологічні науки. № 8(171). С. 45–49.
- Орлова 2009а: Орлова Ю. В. Структура денотативних сем концепту «вік людини» (на матеріалі української, російської та англійської мов) // Лінгвістика: збірник наукових праць. Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2009. № 2 (17). С. 63–69.
- Павлюк 2003: Павлюк М. Українські говори Румунії. Едмонтон – Львів – Нью-Йорк – Торонто: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2003. 784 с.
- Половинко 2006: Половинко О. О. Лінгвістичні та екстралінгвістичні

- фактори наповнення семантичних полів у сучасній російській літературній мові (семантичне поле вік): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.02 . Дніпропетровськ, 2006. 19 с.
- Потебня 1888: Потебня А. А. Из записок по русской грамматике. Т. I–II. Харьков, 1888.
- Потебня 1990: Потебня А. А. Теоретическая поэтика. М.: Высш. шк., 1990. 344 с.
- Проценко 2010: Проценко І. Ю. Структурно-семантична характеристика лексики на позначення віку людини в іспанській та українській мовах: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.17. Донецьк, 2010. 20 с.
- Русанівський 1988: Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики. К.: Наукова думка, 1988. 240 с.
- Сагаровський П: Сагаровський А. А. Матеріали до Діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини). Випуск 2. Оварійка – Яшурячий. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 312 с.
- Сагаровський І: Сагаровський А. А. Матеріали до Діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини). Випуск 1. А – Об'ясняться. Х.: ОВВ НМЦ ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 296 с.
- Селіванова 2008: Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
- Семиряк 2002: Семиряк В. Д. Номінація дитини в українській мові. *Вісник Запорізького державного університету*. 2002. Філологічні науки. № 3. URL: <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/archive/articles/2784.pdf>
- Сімейний кодекс України : Сімейний кодекс України. Стаття 6. Дитина. URL: http://kodeksy.com.ua/simejnij_kodeks_ukraini/statja-6.htm.
- СУМБГ: Словарь української мови [упорядкував з додатками власного матеріалу Борис Грінченко]: у 4-х т. Київ, 1907–1909.
- СБГ: Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н. В. Гуйванюк. Чернівці: Рута, 2005. 688 с.

- СС: Словник синонімів української мови: у двох томах / А. Бурячок, Г. Гнатюк, С. Головащук та інші. Київ: Наукова думка, 1999. Т. 1 (А–Н). 1028 с.
- ССТУМ: Словник староукраїнської мови XIV – XV ст.: У 2 т. / ред. кол.: Д. Г. Гринчишин, Л. Л. Гумецька (голова), І. М. Керницький. Т. 1.: А–М. К.: Наукова думка, 1977. 632 с.
- Словник 9: Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. / НАНУ; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Випуск 9 (Д–З). Львів, 2002. 256 с.
- Словник 8: Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. / НАНУ; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Випуск 8 (Д). Львів, 2001. 256 с.
- Словник 2: Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. / НАНУ; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Випуск 2 (Б – Богуславець). Львів, 1994. 152 с.
- Словник української мови. У 20 томах. Т. 1–8. Київ: Наукова думка, 2010–2017. URL : <http://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=1&page=0>
- СУМ: Словник української мови / за заг. ред. І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. I–XI.
- Смирницький 1956: Смирницький А. И. Лексикологія англійської мови. К., 1956. 260 с.
- Смирницький 1955: Смирницький О. І. Значення слова. *Мовознавство*. 1955. № 2. С. 79–89.
- Ставицька 2005: Ставицька Л. Аргументи, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. К.: Критика, 2005. 464 с.
- Ставицька 2010: Ставицька Л. О. Український жаргон. Словник. Київ: Критика, 2005. 496 с.
- Мойсієнко 2010: Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А.К. Мойсієнко та ін. Київ: Знання, 2010. 270 с.
- Тараненко 1989: Тараненко О. Языковая семантика в ее динамических

аспектах (основные семантические процессы). К.: Наукова думка, 1989. 256 с.

- Тараненко 2004: Тараненко О.О. Лексичне значення. *Українська мова. Енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін.* Київ : Українська енциклопедія, 2004. С. 307–309.
- Таценко 2009: Таценко Н. В. Картини світу як базові поняття когнітивно-дискурсивної парадигми лінгвістики. *Філологічні трактати*. Видавництво СумДУ, видавництво ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. № 3–4. Т. 1. С. 116–120.
- Тупиця 2010: Тупиця О. Проблематика дослідження мовної картини світу художнього тексту. *Філологічні науки: зб. наук. пр.* Полтава: ПНПУ, 2010. Вип. 1. С. 107–111.
- УМЕ: Українська мова. Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
- Номис 1993: Українські приказки, прислів'я і таке інше / уклад М. Номис; упоряд., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка. К.: Либідь, 1993. 768 с.
- ФСУМ: Фразеологічний словник української мови / АН України, Ін-т укр. мови; уклад.: В. М. Білоноженко та ін.; редкол.: Л. С. Паламарчук (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 1993. Кн. 1. 1993. 528 с.
- Хомік 2013: Хомік О. Є. Оберегова лексика та фразеологія української родильної обрядовості // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна. 2013. Вип. 34. С. 249–251.
- Цветкова 2002: Цветкова Л. А. Використання комп'ютера при навчанні лексиці в початковій школі / Л. А. Цветкова // Іноземні мови в школі. – 2002 . – № 2. – С.43-47.
- Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини: у 4-х т. / В. А. Чабаненко. Запоріжжя: ВПК Запоріжжя, 1992. Т. 1 (А–Ж) 324 с.; Т. 2 (З–Н). 372 с.; Т. 3 (О–П). 303 с.; Т. 4 (Р–Я). 264 с.

- Чебанюк 2010: Чебанюк О. Молодіжний календар в контексті традиційної культури українців // Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження у 5 т. / наук. ред. М. Гримич. Т. 2.
- Чернишенко 2007: Чернишенко І. А. Фактори формування національних мовних картин світу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2007. № 32. С. 158–162.
- Чубинський 1872–1878: Чубинський П. П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императорским Русским Географическим Обществом. Юго-Западный отдел. Материалы и исследования: в 7 т. / собрал П. П. Чубинский. Санкт-Петербург: 1872–1878.
- Шило 2008: Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. 288 с.
- Шухевич 1908: Шухевич Володимир. Гуцульщина. Ч. 5, 1908. 300 с. URL: <http://elib.nplu.org/view.html?id=935> (дата звернення: 11.10.2015).
- Щербак 2008: Щербак І. Діти у народній термінології: лексика і символіка // Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження у 5 т. / наук. ред. М. Гримич]. Т. 1. «Діти. Дитинство. Дитяча субкультура». К.: Дуліби, 2008. С. 50–60.
- Щербак 2008а: Щербак І. Обрядові форми статевої ідентифікації дітей // Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження у 5 т. / наук. ред. М. Гримич. Т. 1. «Діти. Дитинство. Дитяча субкультура». К.: Дуліби, 2008. С. 60–81.